Rede uitgesproken door J „G- .Suurhoff op het Verkiezings-congres te Utrecht op 17 en I8 januari 1958

Partijgenoten,
Ik heb vanmiddag tot u te spreken over de politieke situatie. Dat is dus over dat samenstel en samenspel van politieke, financiële, economische, sociale en sociaal—psychologische omstandigheden en machtsverhoudingen, te midden waarvan onze Partij - en elke andere politieke partij - haar doeleinden moet trachten te verwerkelijken.
Het is duidelijk, zeker in onze steeds kleiner wordende wereld, dat de internationale omstandigheden en machtsverhoudingen steeds sterker de nationale omstandigheden, steeds minder de politieke situatie bepalen. Dat geldt voor praktisch alle landen ter wereld, onverschillig of zij welbewust hun rol op het internationale toneel meespelen, dan wel zich uit egoïsme, angst of kortzichtigheid afzijdig proberen te houden. De struisvogel hoort, wat dat betreft, in het politiek museum thuis, Of een staat meedoet of zich erbuiten houdt, hij deelt in de risico's.
Die risico's, wij weten het helaas, zijn vandaag niet gering. Elk plaatselijk conflict draagt de kiemen voor een wereldbotsing in zich Een derde wereldoorlog betekent hoogstwaarschijnlijk de vernietiging van alle menselijk leven op bepaalde delen van de aardbol, levenslange verminking van ongetelde miljoenen, blijvende schade voor het nageslacht en de onbewoonbaarmaking voor lange tijd van die streken, waar de A- en H-bommen zullen neerploffen.
De spoetnik - een wetenschappelijk wonder, waarover men zich in een werkelijk -socialistische wereld verheugen zou! - in handen van de zich-socialistisch-noemende-imperialisten-van-het Kremlin, betekent, dat men reeds nu, of binnen afzienbare tijd, A- en H-bommen, zonder hulp van vliegtuigen van continent naar continent schieten kan. Is het niet begrijpelijk en vergeeflijk zelfs, dat sommigen in het aangezicht van zulke apocaliptische dreigingen de kluts kwijtraken en tot zwart pessimisme vervallen, dan wel in rozige, maar op niets berustende dagdromen de narigheid proberen te vergeten? Hoe anders moeten wij de socialistische pacifisten bezien, die zich buiten onze Partij plaatsen?

Het democratisch socialisme is per definitie vredesgezind. Maar de huidige barre werkelijkheid kan een socialisme, dat pretendee leiding te willen geven in de wereld, niet volstaan met pacifistische bezweringen van de monsterlijke geweldsdreiging van het op wereldbeheerschappij beluste Kremlin. Het zal, als, het niet anders kan, bereid moeten zijn om in bondgenootschappelijk verband vrijheid en recht gewapenderhand te verdedigen, zoals velen dat gelukkig tijdens de bezetting van 1940-'45 waren.
Met onderwerping aan de communistische geweldenaars, hoe ook pacifistisch gecamoufleerd, zouden wij verraad plegen aan de hoogste offers, die velen van ons. volk en van andere Westeuropese volkeren in een ongelijke, maar toch gewapende strijd tegen de Nazi-overweldigers hebben gebracht.

Dit gezegd zijnde, moeten wij wel een principieel verschil maken tussen de communistische mee-lopers, die zeggen niet in kwade communistische bedoelingen te geloven en hen, die uit oprechte gevoelens tot principiële geweldloosheid besluiten en daarvan persoonlijk alle consequenties nemen. Wij hebben hier te maken met een te respecteren persoonlijke overtuiging, al kan deze nooit de opvatting en het richtsnoer zijn voor een politieke partij, die de verantwoordenlijkheid voor ons zelfstandig volksbestaan in sociale gerechtigheid en vrijheid mede moet en wil dragen.

Natuurlijk voelen wij heel goed, dat telkens weer mensen, aan wier gezindheid wij niet twijfelen, zichzelf en andere de pijnigende vraag stellens is er misschien dan toch niet een weg te vinden, die ons verlost van de nachtmerrie van een mogelijke derde-wereldoorlog met alle atoom- en andere verschrikkingen, die deze onvermijdelijk zou meebrengen? Doch onontkoombaar dringt zich na een nuchtere analyse van de feiten en van de historie de conclusie op: als er al ooit met de machthebbers in het Kremlin te praten zal zijn over beperking van de bewapening en vermindering van de internationale spanning, dan alleen op de grondslag van de mogelijkheid van verdediging. De taal der macht, dat is helaas de enige taal, die Chroetsjow en de zijnen verstaan. Niet hun woorden, maar hun daden bewijzen het.
Beschikten de regeringen van het westen over de miljoenenmassa's, over de onbeperkte macht om hun volkeren lasten op te leggen, die de Sovjetheersers hebben, zij zouden wellicht kunnen toestemmen in een afschaffing van de uiterste wapenen. Mits dan natuurlijk onder deugdelijke internationale controle op de naleving van dat verbod,
wat de Russen steeds hebben geweigerd. Maar het westen kan deze
mensenmassa's niet op de been brengen. Evenmin kunnen de regeringen in het westen aan de bevolkingen de enorme lasten opleggen, die in dat geval nodig zouden zijn om een machtsevenwicht met het Sovjetblok tot stand te brengen. De afschuwelijke maar onontwijkbare consequentie van deze feiten is, dat het westen slechts met een gerust hart aan vermindering van de bewapening kan medewerken, indien deze gelijkelijk moderne én conventionele wapens zou betreffen en dán nog slechts, als er tegelijkertijd een afdoend controlestelsel tot stand komt.
Het is alles weinig ingewikkeld en al duizend keer gezegd. Maar omdat het zó afschuwelijk is, zijn er immer weer mensen,

respectabele mensen, die het niet geloven willen en zij worden, volstrekt tegen hun wil, het doelwit en de werktuigen van de geraffineerde Sovjet-propaganda, die op de uitholling van onze wil en onze kracht tot weerstand is gericht. En daarom, hoe zuur die taak ook is - en misschien ook wel om steeds weer opnieuw ons zelf de onontkoombaarheid van deze verdoemde plicht in te scherpen - daarom herhalen wij hier voor de duizend en eerste keer dat wij niet alleen de vrede, maar ook de vrijheid willen winnen en dat dit helaas niet mogelijk is zonder de militaire kracht om ons zo nodig te weer te stellen. Alleen als het westen bij voortduring bereid en in staat blijft de morele en de militaire weerstandskracht op te brengen, die het doel is van de NAVO, kunnen wij hopen vrede en vrijheid beide veilig te stellen.

Het is inderdaad een verdrietig perspectief, partijgenoten, om - zoals prof. Barents het uitdrukte - één of meer generaties lang te moeten leven met het geweer bij de voet. Het is vooral een verdrietig perspectief voor hen, die in een vorig tijdsgewricht onder geheel andere internationale verhoudingen de mogelijkheid van inter-

die ergens toe leiden kan. Alle andere wegen zijn geblokkeerd of leiden ten verderve.

Als wij sterk zijn en vastbesloten, even vastbesloten om de militaire macht nimmer tot agressie te gebruiken, als vastbesloten om ons bij een aanval tot het uiterste te verweren, dan is er een kans, want dat is een moderne wereldoorlog, wordt voorkomen. En dan blijft dus ook die andere kans, dat het communisme van binnen uit tot ontbinding raakt.

Ik weet, dat de wetenschappelijke successen van de laatste tijd, door Rusland behaald, sommigen innerlijk tot wanhoop hebben gebracht.

Is het communisme niet bezig het vrije westen te overvleugelen?

Zitten Chroetsjow en zijn gezellen niet vaster in het zadel dan ooit?

Ik zal de laatste zijn om te ontkennen, dat er reden is voor het stellen van zulke vragen. En toch..... verzaken wij niet aan het meest essentiële van wat wij tot dusver geloofd en beleden hebben, wanneer wij voet geven aan zulke gedachten? Wij geloven toch nog altijd niet aan de almacht van de techniek, al ontkomen ook wij niet helemaal aan de vertechnisering van onze samenleving? Wij moeten toch weten, dat geestkracht en bezieling en geloof in de rechtvaardigheid van de eigen zaak tenslotte de doorslag geven? En dat een dictateur wel véél kan met de tegenwoordige middelen van massa-beinvloeding, maar, dat hij toch in het eind de dorst naar vrijheid, niet kan doden en de mensen dwingen tot bezieling en geestkracht, waar het geloof in het recht ontbreekt?

Zijn wij in het westen dan zó kleinmoedig, dat wij nu al weer het heroisch verzet van het Hongaarse volk tegen zijn onderdrukkers en vooral het verzet van de gelijkgeschakelde Hongaarse jeugd vergeten zijn? Laten wij ons dan door vervalste statistieken en door wat oppervlakkige reisverhalen werkelijk wijs maken, dat onder een dictatuur tegelijkertijd een immens en modern-bewapend oorlosapparaat

in het leven gehouden en betaald, een zware industrie uit de grond gestampt en wetenschappelijke proefnemingen, die miljarden verslinden ondernomen kunnen worden, zonder dat dit uit het levenspeil van de naamloze miljoenen der Russische bevolking geperst wordt?

Nemen wij dan werkelijk voetstoots aan, dat men honderden miljoenen mensen elke vrije uitingsmogelijkheid ontnemen kan, jaar in jaar uit, via een gemuilkorfde pers, radio en televisie kan voorliegen, dat wit-zwart en dan weer dat zwart wit is, zonder dat deze mensen eindelijk dóór krijgen, wat er werkelijk gaande is en het juk van geestelijke slavernij en uitbuiting afschudden?

De 13.000 leraren, die in 5 jaren tijds de zonegrens tussen Oost- en West-Berlijn overkwamen, omdat zij het in de stiklucht der dictatuur niet meer konden harden, maar ook de opstanden in Polen, Oost-Duitsland, Hongarije en de herhaalde zuiveringen in Rusland en China zijn dáár, om te bewijzen, dat de worm in de appel zit en dat vroeg of laat, hetzij geleidelijk of met grote schokken de dictatuur tot ontbinding zal komen om plaats te maken voor meer menselijke vormen van samenleven.

Als wij ophouden, daarin te geloven partijgenoten, dan hebben wij niet alleen de strijd, maar dan hebben wij onszelf en alles waar voor wij generaties lang streden, opgegeven.

Dan, maar ook pas dan, zou onze weerstand werkelijk hopeloos en zonder perspectief zijn. Maar omdat wij het geloof in wat ons aanzet en voortdrijft in onze strijd niet kwijt zijn, omdat wij weten van een taak en een roeping van de mens in dit leven en in deze wereld, daarom laten wij niet af, daarom werken wij voort, daarom vertwijfelen wij niet!

Dit diepe geloof in onze zaak intussen, mag ons geen moment de ogen doen sluiten voor de allesbehalve rooskleurige werkelijkheid.

Ik meen dat ik in dit verband ook een enkel woord moet zeggen over een gebeuren, dat ons als democratische socialisten bijzonder ter harte gaat, ik bedoel de ontwikkeling in Indonesië. Onze Partij heeft destijds medegewerkt aan de souvereiniteitsoverdracht aan Indonesië, het voormalige Ned. Oost-Indië. Er mogen er in onze

rijen geweest zijn, die de wijze waarop, het tempo waarin en sommige facetten van dit zelfstandigworden niet zonder bedenkinken vonden, in beginsel stonden wij aan de kant van het volk van Indonesië, toen het een zelfstandig volksbestaan verlangde. Dit in tegenstelling tot vele anderen, die slechts tegen hun zin en gedwongen door de harde feiten, zich bij de souvereiniteitsoverdracht

neerlegden.
Wellicht hadden sommige zaken anders kunnen lopen, wanneer niet
zovelen in Nederland tegen heug-en-meug, met vele "maren" en "alsen" het nieuwe. Indonesië hadden aanvaard.
Juist voor ons is de gang van zaken in Indonesië een diepe teleurstelling geworden. Wanneer ik dat uitspreek, dan weet ik, dat Burgerrecht en gelijkgezinde krantjes klaar staan om te roepen van: zie je nou wel. Natuurlijk is dat onzin. Wanneer een kind, volwassen geworden, een verkeerd gebruik van zijn vrijheid maakt, bewijst dat helemaal niet, dat men volwassen geworden kinderen niet de vrijheid zou moeten geven. En veelal kunnen de ouders zichzelf terecht het verwijt maken, dat de jongen wel beter opgepast zou hebben, als zijn opvoeding meer op zijn toekomstige zelfstandigheid en een goed gebruik daarvan gericht was geweest. Intussen, dit is allemaal nakaarten en dat heeft niet zo heel veel zin.
De plechtig aanvaarde Verenigde Staten van Indonesië werden al kort na het sluiten van de Ronde Tafel-Akkoorden opgerold. Van de Nederl. Indonesische Unie is niets terecht gekomen.
Verplichtingen, die het nieuwe Indonesië op zich genomen had, werden als vodjes papier behandeld. Tenslotte werden alle Ronde Tafel- Overeenkomsten eenzijdig opgezegd. Geen wonder, dat andere landen weinig neiging vertoonden tot het aanknopen van economische relaties met een staat, die zo weinig blijk gaf van innerlijke stabiliteit en trouw aan het gegeven woord. Zo bleef het Nederlandse bedrijfsleven
het beeld in Indonesië grotendeels beheersen. Hyper-nationalistische gevoelens, opgezweept door een groeiende communistische partij, voerden de boventoon. Ook zonder de Nieuw-Guinea-kwestie moest deze ontwikkeling eenmaal tot een catastrophale ontknoping komen.
Althans in onze partij zou er alle begrip hebben bestaan voor een Indonesisch streven om geleidelijk het economisch leven in eigen hand te nemen. Maar het was Indonesiës eigen belang en ons goede recht', dat dit, nu Indonesië een eigen leven kon leiden, volgens wet en recht zou worden tot stand gebracht. Een dolgeworden nationalisme maakte zulk een ontwikkeling onmogelijk en blijkbaar was en is geen Indonesisch politicus tegen deze stroom van emoties opgewassen. Nog is er veel onduidelijk en onzeker in de huidige ontwikkeling in Indonesië. Maar ik vrees, dat ervan moet worden uitgegaan, dat van een terugkeer naar de verhoudingen zoals deze tot midden 1957 bestonden, geen sprake meer zal kunnen zijn en dat de P.K.P. - niet het Indonesische volk - de enige is, die daar zijde bij spint.
Wat sommige onzer landgenoten daarginds persoonlijk is aangedaan, laat zich op zo grote afstand nauwelijks benaderen. Wij moeten onze gevoelens van ergernis en meer nog van teleurstelling verbijten, machteloos als we zijn en kunnen alleen maar proberen de repatriërenden hier iets van de doorgestane vernederingen en angsten te vergoeden.
Voor ons Nederlandse economische leven betekent de jongste ontwikkeling een gevoelige aderlating. Hoe slecht ons dit op het moment ook past, ik geloof niettemin, dat ik de gevoelens van dit congres vertolk, wanneer ik zeg, dat onze bezorgdheid niet in de eerste plaats onze eigen economische belangen geldt - vooropgesteld althans, dat alle Nederlanders, die dit wensen Indonesië veilig en ongedeerd zullen kunnen verlaten- maar wel het Indonesische
volk. Voor dit volk, waarmede wij nog altijd vele banden hebben, kan uit het gebeurde weinig goeds groeien.
Ik heb niet de neiging partijgenoten, om voor hetgeen na 1949 in Indonesië werd gedaan en vooral nagelaten nu ook nog weer Nederland of de Nederlanders in Indonesië tot zondebok te maken. Indonesië Is sedert 1950 een souvereine staat, welnu, dan had het zich daarnaar ook te gedragen. Door zich te misdragen heeft het de nog-koloniale gebieden niet alleen een slecht voorbeeld gegeven, maar ook een slechte dienst bewezen.
Nog immer lijdt een aanzienlijk deel van de mensheid onder voedseltekorten en een voor onze begrippen uitzonderlijk laag levenspeil. Deze weinig-ontwikkelde gebieden vindt men vaak, niet altijd in ex-koloniale, half-koloniale en koloniale staten. Het is een ere-plicht, vaak ook een ere-schuld, welke de economisch verder-ontwikkelde landen in die gebieden te vervullen hebben.
Een plicht en een schuld, die om redenen van menselijke solidariteit over de nationale en continentale grenzen heen ook zouden bestaan, als het westen eens niet genoodzaakt was, de economische penetratie met politieke bijbedoelingen in die streken te voorkomen of te keren.
Hulp aan onderontwikkelde gebieden moet geen internationale armenzorg wezen.
Ze moet erop gericht zijn, deze gebieden in staat te stellen en te leren economisch op eigen benen te staan en het levehspeil door ontwikkeling van de eigen produktieve krachten te verbeteren. Kapitaalinvesteringen, technische en wetenschappelijke assistentie, daar moet men het van hebben. Daarvoor echter is wederzijds zakelijk vertrouwen nodig.
Niemand kan van het westen hulp en kapitaalversterking verlangen of verwachten op de grondslag van "al te goed is buurmansgek". Vertrouwen in de nakoming van gemaakte afspraken en gesloten overeenkomsten is onmisbaar. Aan dit vertrouwen heeft Indonesië een ernstige stap toegebracht.

De vraag wordt gesteld, of Nederland nog iets zou kunnen doen om hen, die andere willen in Indonesië op enigerlei wijze tegemoet te treden. Een grote moeilijkheid is, dat iedere politicus, aan wie enige tegemoetkomendheid van Nederlandse zijde wordt betoond, alleen al door dit feit verdacht is in Indonesië.
Als straks alle banden tussen Nederland' en Indonesië zijn losgescheurd, blijft alleen het Nieuw-Guinea-probleem over, als wij iets zouden willen doen. Iets maar wat?
Er is, vrees ik, met geen enkele Indonesische Regering over iets anders te praten, dan over de onverkorte en onmiddellijke overdracht van de souvereiniteit over Nieuw-Guinea. Is dat, nu eens even afgezien van de opvattingen van de meerderheid van het

Nederlandse volk op dit stuk, thans voor onze Partij een aanvaardbare propositie? Economische voordelen zijn er voor Nederland uit dit barre, eiland niet te verkrijgen. Om die reden behoeft Nederland, dat vele miljoenen jaarlijks aan dit gebied ten koste legt,de overdracht heus niet te weigeren. Maar kunnen en mogen wij dit gebied, met zijn nog in het eerste beginstadium van ontwikkeling verkerende bevolking overdragen aan een Indonesië, dat tot dusver geen orde op eigen zaken stellen kon? Aan een Indonesië, dat een willige prooi van het internationale communisme zou kunnen worden?
Mogen wij daaraan de bevolking van. W.N.G blootstellen, alleen maar uit angst anders voor kolonialisten te worden aangezien?
Is de totalitaire slavernij van het communisme dan soms een verkieslijk alternatief voor het koloniale systeem?

Kunnen wij de vrije wereld blootstellen aan het opdringen van het communisme tot voor de poorten van Australië? Dat is niet alleen een zaak van Australië, maar van de hele vrije wereld en dus ook van ons! Al kan men wel stellen: niet alleen en zelfs niet in de
eerste plaats van ons.

Die laatste opmerking wijst in een bepaalde richting. Nieuw-Guinea kan niet als een laatste bastion van koloniaal beheer in Zuid-Oost-Azië gehandhaafd blijven. Op de lange duur niet en hoogstwaarschijnlijk ook niet op kortere duur, hoe vooruitstrevend zo'n koloniaal beheer ook zijn zou. En al zouden wij menen, dat dit wel kon, dan zou het toch niet gebeuren. Met andere woorden: er zal naar een of andere oplossing gestreefd moeten worden, waarbij en waardoor de gehele vrije wereld haar verantwoordenlijkheid voor dit gebied en de toekomst van zijn bevolking'neemt. Hoe? Partijgenoten, als de Verenigde Naties, werkelijk verenigde naties en niet elkaar in een koude oorlog bestrijdende naties waren, was de oplossing waarschijnlijk vrij gemakkelijk. Nu zal er wel een zware wijs op gaan. Toch zal onze Partij haar denkkracht en politiek vernuft aan een oplossing van het probleem Nieuw-Guinea moeten wijden in de komende tijd, wil dit gebied niet tot een brandpunt van politieke moeilijkheden in een nogal ontvlambaar deel van de wereld worden.
Er zijn op het internationale vlak gelukkig ook ontwikkelingen de, van een hoopgevender karakter, dan ik tot dusver besprak.
Europa, eenmaal - en hoe kort is dat nog maar geleden - het wetenschappelijk, economisch, financieel en politiek middelpunt van de wereld, bakermat van het socialisme en van de ontwaking en sociale opgang der arbeidersmassa's, Europa worstelt zich omhoog naar nieuwe mogelijkheden.
Na de Raad van Europa, nog niet meer dan orgaan van overleg, maar daarom zeker niet onbelangrijk, na de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking kwam als eerste Europees Orgaan met werkelijke, zij het beperkte supra-nationale bevoegdheden de Kolen en Staalgemeenschap tot stand. Het vastlopen van de Europese Defensie Gemeenschap op de Franse volksvertegenwoordiging scheen voor jaren de voortgang der Europese integratie illusoir te maken. Een Nederlands initiatief en de onovertroffen doorzettingskracht van Spaak trokken de wagen weer uit het moeras en op 1 januari van dit jaar startten zowel de Gemeenschappelijke Europese Markt als de Euratom.
Dat de Internationale niet morgen op aard zal heersen, weten wij sinds lang. Hoe moeilijk het totstandbrengen van een stuk werkelijke internationalisering is, hebben wij dan nu ook geleerd.
Een oude ervaring herhaalde zich.
Naarmate doelstellingen, welke vroeger in verre toekomst lagen, dichterbij komen en verwezenlijkt kunnen worden, blijken zij lang niet zulke probleemloze oplossingen te bieden als wij vroeger meenden. Zo ook de integratie van nog maar zes Europese landen., De gemeenschappelijke markt biedt ongetwijfeld -grote mogelijkheden voor nieuwe economische expansie en derhalve voor nieuwe sociale vooruitgang. Maar het komt niet vanzelf. En ook niet zonder complicaties. Voordat, ten behoeve van de grote Europese markt met 160 miljoen afnemers daar geproduceerd zal worden, waar de voorwaarden daartoe het gunstigst zijn, voordat ten volle gebruik gemaakt zal worden van de mogelijkheden van massa-produktie en gezamelijke research en investeringen, zullen een aantal verschuivingen en omschakelingen moeten plaatsvinden, die wel eens pijn zullen doen. Zo veel pijn, dat het klassiek-liberale wondermiddel van "zet de sluizen maar open en dan regelt zich alles vanzelf wel" niet kon worden gevolgd. Niet planloos en ongeordend, maar volgens bepaalde vooraf uitgestippelde lijnen zal de integratie zich voltrekken. De pijnlijke, doch tijdelijke gevolgen zullen door een Sociaal Fonds worden opgevangen. Europese organen zullen het integratie-proces leiden en recht

spreken in geschillen tussen leden-staten. Men mag dit alles de overwinning van een beginsel noemen. Boven-nationale organen geven leiding aan een proces, dat, althans in theorie, ook aan zichzelf overgelaten had kunnen worden, nadat de economische grenzen zouden zijn opgeheven.

Al is de totstandkoming van de Euromarkt- en Euratom-verdragen dus een duidelijke creditpost voor het jaar 1957 (ook politiek) reden voor ons socialisten om ten aanzien van de Europese eenwording nu op onze lauweren te gaan rusten, is er geenszins. Tenminste drie vraagstukken dienen zich aan. De Europese integratie beperkt zich vooralsnog tot zes West-Europese staten. Aansluiting van andere landen is om verschillende redenen hoogst gewenst. In een aantal van de landen, die voor aansluiting in aanmerking komen, regeren socialisten of zij nemen er tenminste zeer invloedrijke posities in. Hun belangstelling voor de Europese eenheid is niet altijd evenredig aan de internationale gezindheid, welke men bij socialisten verwachten zou. Hier ligt duidelijk een taak voor die socialistische groeperingen in Europa, die zoals onze Partij de Europese eenheid voorstaan. Willen wij slagen in de volbrenging van die taak, dan zal er ook voor gezorgd moeten worden, dat de invloed der socialisten in de organen van Euromarkt, Euratom en K.S.G. groeit. En dan zal deze invloed zo moeten worden aangewend, dat het Europa der Zes niet een in zich zelf genoegzaam, naar buiten veilig afgegrendeld economisch blok wordt, dat de andere West-Europese landen eer tot afweer dan tot aansluiting prikkelt. Tendenzen in autarkische richting zijn zeker aanwezig en men kan nauwelijks zeggen, dat alle buiten-socialisten de Europese integratie veeleer als een taak, dan een verworvenheid en wij prijzen ons gelukkig, dat een van onze allerbeste vertegenwoordigers, Sikko Mansholt de volle kracht van zijn stoere persoonlijkheid aan die taak gaat wijden.

De noodzaak van nauwe samenwerking tussen de socialistische partijen van de Zes landen der Euromarkt biedt ook kansen om het van het gebruikelijke patroon afwijkende karakter van onze Nederlandse socialistische beweging aan de zusterpartijen en wellicht ook aan buitenlandse niet-socialistische partijen duidelijker te maken, dan het thans is. Het is niet uit ijdelheid of zelfoverschatting, dat deze wens bij ons leeft. Wij geloven, dat de
gedachtenwereld, die achter de doorbraak ligt, ook in andere Europese landen tot een overwinning van verouderde tegenstellingen en tot nieuwe meer op de huidige problematiek afgestemde scheidingslijnen, dat is tot een gezondmaking van het politieke leven zou kunnen voeren. Wij hebben die overtuiging, ook al heeft de doorbraak ons in Nederland, na tien jaren van strijd, nog niet gebracht, waar wij willen komen.

Waar willen wij dan heen in de Nederlandse politieke wereld?

Wij willen af van de onduidelijkheid en de tweeslachtigheid, die het confessionele partijtype in ons land, tendele misschien zijns ondanks, schept, ja scheppen moet.

Het bijeenbrengen en vooral het bijeenhouden van de belijders van een godsdienstige gezindte in één partij of in bet kiezerscorps van één partij, is een halsbrekende toer. Omdat nu eenmaal een godsdienstige belijdenis en een politiek program twee volstrekt ongelijksoortige zaken zijn. Leden van een en hetzelfde kerkgenootschap, komen al naar gelang van inzicht, aanleg, herkomst, belang, milieu en temperement tot een zeer verschillende aanpak en benadering van de maatschappij en de zich daarin voor-doende problemen, hoezeer zij op dezelfde geestelijk-zedelijke fundering bouwen. De praktijk, ook de politieke en maatschappelijke praktijk in ons land, is daar om dit te bewijzen.

En daarbij gaai het niet alleen om het overbruggen van belangentegenstellingen waarop prof. Romme kennelijk doelde, toen hij sprak over het verzoenen van het onverzoenlijke. Men verdoezelt deze belangentegenstellingen niet, wanneer men stelt, dat de politieke keuze, behalve door deze belangentegenstellingen nog door een hele massa andere factoren wordt bepaald. Ik noemde er al een aantal.

Men voert van confessionele zijde soms tegen ons aan, dat er ook in onze Partij wel meningsverschillen bestaan. Zeker, die komen in de beste families voor. Maar het gaat niet om een concreet meningsverschil, over een vraagstuk zus of een probleem zo. Het gaat om de totale gezindheid van waaruit men de maatschappij en haar problematiek benadert. En die gezindheid kan bij lidmaten van een en dezelfde kerk totaal verschillend liggen. Of om het eens heel concreet te zeggen, de heren Welter en Lucas hebben niet maar eens over dit of dat toevallige probleem een
mening, die afwijkt van die van andere leden van de KVP-fractie. Neen, zij staan altijd aan een bepaalde kant, de verkeerde naar onze mening.

Zij benaderen alle vraagstukken altijd van uit een bepaalde gezichtshoek, de conservatieve. Niet de katholieke, maar de conser-vatieve, de behoudende.

Het confessionele partijtype leidt daardoor onvermijdelijk tot ofwel het bij voortduring uiteenvallen van de kamerfractie, zoals bij de CH, ofwel tot telkens noodzakelijke krampachtige pogingen om met geforceerde compromissen in de fractie naar buiten een soort eenheid van optreden te handhaven.

Men kan het uiteenvallen van een fractie bij tal van politieke beslissingen in beginsel niet bezwaarlijk, achten, zoals van CH-zijde

meer dan eens is gesteld, soms zelfs met zekere trots.
Als de andere grote partijen zich deze ongebondenheid, ook zouden veroorloven, zou ons land al gauw niet meer bestuurbaar blijken. Maar wanneer men er prijs op stelt, als politieke partij zoveel mogelijk als een eenheid op te treden, dan kan men niet te vaak naar buiten onenigheid demonstreren.
En omdat men ook niet voortdurend compromissen forceren kun, volgt men dan maar de politiek van de linkerhand niet te late weten, wat de rechter doet. Als de sociale, de onderwijs-, de agrarische, de woningbouw- of de onderwijsspecialisten aan het woord zijn, dan mogen die zich uitleven in vooruitstrevendheid, maar als het erop aan komt, de regering ook in staat te stellen aan de geponeerde verlangens tegemoet te komen door adequate
maatregelen en door het zich verschaffen van voldoende financiële middelen, dan geven andere specialisten - de economen, de financiers of de staatsrechtsdeskundigen van dezelfde fracties niet thuis. Dan smijt de staat het geld over de balk, moeten er staats taken worden afgekapt en ambtenaren worden ontslagen, dan moet de burger beschermd worden tegen de voortsluipende overheidsbemoeiing en gaat u zo maar door. Ik geloof niet eens, dat dit allemaal bewust zo gebeurt. Het is een onontkoombaar gevolg van de confessionele partijvorming, die twee zielen doet wonen in de borst der confessionele kamerfracties, als het er geen drie zijn. Ondoorzichtige politieke verhoudingen, die de kiezer het doen van een keuze moeilijk maken, zijn er het gevolg van. Er is niet een regering, steunend op één of enkele min of meer gelijkgezinde partijen, die een ondubbelzinnig beleid voeren kan, en een oppositie van een of enkele partijen, die een duidelijk tegengesteld beleid verdedigen en als de "politieke wind omgaat, zulk een bewind ook voeren kan. Neen, er zijn vier bepaald niet gelijkgezinde partijen en een zeer kleine, machteloze officiële oppositie. Maar een stuk werkelijke oppositie zit in drie van de vier partijen, waarop de regering steunt. En aldus ontstaat dan het spelletje vanwel gebonden aan de regering of niet gebonden aan de regering, van de fijnzinnige onderscheidingen tussen allerlei soorten van kabinetten. Onderscheidingen, die aanvankelijk wetenschappelijk bedoeld, nu soms gehanteerd worden om duidelijk te maken, dat de hoogste staatsmanswijsheid voor een minister zou wezen, zijn partijgenoten zoveel mogelijk te mijden.
Aldus ontstaan ook de eindeloze kabinetsformaties, waarbij het grote publiek nauwelijks nog begrijpt waarom de strijd eigenlijk gaat.

Prof. Oud, die men politieke scherpzinnigheid niet kan ontzeggen, heeft het verschijnsel of zijn wijze ook wel gesignaleerd. Maar zijn remedie, de confessionele partijen met hun linker- en rechtervleugels met hoon overladen om hen zo, al of niet met de V.V.D. erbij tot een anti-socialistisch blok te smeden is helemaal geen remedie en erger dan de kwaal. De kabinetsformatie van 1956, die een maand of vier in beslag nam, is een duidelijk voorbeeld, De verkiezingsuitslag, die de P.v.d.A. tot de grootste partij maakte met vier zetels winst, had bij de confessionele partijen diepe teleurstelling gewekt.

Bij de K.V.P, had men de woorden "vooruitstrevend" en "conservatief" bij motie in de ban gedaan, bij de A.R. daarentegen voerde men een op de jeugd afgestemde verkiezingscampagne, rond minister Zijlstra, jong, vastberaden en modern christelijk staatsman. Het woord progressief hielden de propagandisten nog net binnen, maar zelfs dat kostte moeite. Toen de slag, vooral voor de A.R., gevallen was, hadden de meer behoudende, bedachtzamere elementen in die partij het natuurlijk altijd wel gezegd, dat met al die moderne vooruitstrevendheid het kiezersvolk kopschuw worden moest. Een ruk naar rechts was het gevolg. Of nu geprobeerd is tot een herstel van de rechtse coalitie te komen, omdat het met de bezitsvorming zo slecht lukken wilde tijdens de jongste kabinetsformatie, dan wel of de bezitsvorming zo op de spits gedreven is, omdat velen wel eens proberen wilden of de rechtse coalitie niet tot nieuw leven gewekt kon worden, zullen we maar in het midden laten.
Feit is in elk geval, dat er maandenlang over bezitsvorming gepraat is, zolang tot uitgerekend de zeker-progressieve prof. De Gaay Portman in wanhoop besloot tot een poging om een rechts kanbinet te formeren, terwijl intussen ons nationale deviezenbezit het land uitstroomde.
Ik wil niet geacht worden hiermee van de bezitsvorming op zich zelf iets kwaads gezegd te hebben. Er zijn enkele voorstellen gedaan, enkele andere mogelijkheden worden nog bestudeerd. Dat ligt vast in het regeringsprogram. Onze partij staat beslist niet op het standpunt, dat er iets op tegen zou zijn, wanneer ook de kleine man komen kan tot enig eigen bezit. Integendeel, zou ik zeggen. Nederland staat voor enorme investeringen in de komende 15 of 20 jaar, zowel in zijn industrie-uitbreiding als in de sector van wegen, kanalen, bruggen, Delta-plan, tunnels, ziekenhuizen, onderwijsinstellingen en nog veel meer. Wanneer het hele volk van hoog tot laag een handje kan meehelpen aan de daartoe nodige kapitaalsvorming, des te beter. Maar wij moeten de werkelijke verhoudingen niet uit het oog verliezen. De kleine man kan alleen risico-dragende belegging van zijn spaarcenten aanvaarden, indien de nodige regelingen worden getroffen om hem tegen te grote risico’s te vrijwaren. Dat lijkt een beetje op een vierkante cirkel, maar het is niet ondenkbaar, dat men door nadere studie zekere oplossingen vindt. Gevonden zijn die oplossingen in elk geval nog niet.
Wat ons verder bepaald heel slecht aanspreekt, dat is het van overheidswege bevorderen van de kapitaalvorming, indien daarbij het adagium zou worden toegepast: hem die heeft, hem zal gegeven worden. Dan komt de bezitsvorming in strijd met onze gevoelens

van sociale rechtvaardigheid. Als zulke plannen voor de draad komen, dan zal wel blijken, dat velen in confessionele kring daar toch ook voor terugschrikken. Verder zal men moeten beseffen, dat in onze dynamische maatschappij met haar enorme reclame, met haar steeds weer nieuwe mogelijkheden tot behoeftenbevrediging die op zichzelf behoeften scheppen, met haar kopen op afbetaling zo kolossaal consumptiestimulerend werkt, dat de man met het kleinere inkomen wel nimmer tot een bijdrage in de nationale kapitaalvorming van meer dan zeer bescheiden omvang zal geraken. Behalve natuurlijk via de particuliere en vooral de sociale, verzekering, maar dat is nu niet in geding. Ook de vraag hoe de kleine
man via enig eigen bezit tot zekere zeggenschap over de aanwending van dat bezit in de produktieve sfeer zou kunnen komen, waar de normale aandeelhouder tegenwoordig al niets meer heeft in te brengen dan lege briefjes, is nog lang niet opgelost. Als het al ooit op te lossen is! En daarom slaan wij de maatschappij-hervormende waarde van de bezitsvorming bijzonder laag aan. Daarom zullen, wil er van een hervorming van onze samenleving sprake zijn, andere oplossingen als de medezeggenschap, de publiekrechtelijke, bedrijfsorganisatie, de gemeenschaps invloed in het bedrijfsleven, de kapitaalvorming door de overheid, de uitbouw der sociale verzekering een juiste loon-, prijs-, rente, en pachtpolitiek en beïnvloeding van de inkomensvorming van veel meer belang blijken.
Ook voor het scheppen van gelijkere levenskansen en voor de ontplooiing van de menselijke persoonlijkheid lijken ons deze dingen van onvergelijkelijk veel groter betekenis dan de bezitsvorming.
En met de bewering, dat iemand alle christelijke deugden zo maar komen aanwaaien als zijn bezit toeneemt, moet men ons helemaal niet aan komen
Het is wellicht goed hier nog eens te stellen, dat wij ons het zicht op deze problemen niet te zeer door de huidige moeilijkheden, waarvoor onze wat uit haar evenwicht geraakte economie ons stelt, moeten laten ontnemen.
Natuurlijk moeten de huidige onevenwichtigheden worden opgelost.
Liefst zo snel mogelijk om de weg naar nieuwe vooruitgang weer open te krijgen.

Ik ontmoet nogal eens mensen die, nu de gevolgen van de bestedingsbeperking voelbaar worden, op verwijtende toon zeggen: "Dat heb je nu van die bestedingsbeperking". Alsof het om een willekeurige ingreep ging, die men ook wel had kunnen nalaten. Zo staat de zaak in het geheel niet.
Wanneer de nationale bestedingen de nationale middelen overtreffen, dan is er maar één keuze: welbewust en volgens een bepaald programma ingrijpen of niets doen. Maar men moet vooral niet denken, dat bij niets doen de zaak op de oude voet had kunnen worden voortgezet. Bij niet-ingrijpen beperken namelijk de bestedingen zich zelf. Dan keert de wal het schip. En dan vallen de klappen ook daar en waarschijnlijk juist daar, waar men ze helemaal niet wil laten neerkomen. De huidige kapitaalschaarste, die ontstaan is omdat men niet snel genoeg heeft kunnen ingrijpen, geeft ons een voorproefje van wat op veel groter schaal gebeurd zou zijn zonder een program van bestedingsbeperkingen.
Dat kan trouwens ook de eenvoudigste ziel bij enig nadenken begrijpen. Moeder de vrouw weet daarvan mee te praten. Als het gezin meer besteedt dan er binnen komt - ook al wordt het geld aan zeer nuttige zaken besteed - dan loopt dat spaak.
Men kan zich nog een tijdje redden door geld van het spaarbankboekje te halen, door op de pof te kopen, door wat meubeltjes van de hand te doen of te belenen, maar daar komt snel een eind aan.
En hoe langer men het treffen van afdoende beperkingsmaatregelen uitstelt, hoe dieper men in de put raakt en hoe langer het duurt voor men weer orde op zijn zaken heeft gesteld. Met onze nationale huishouding is het niet anders gesteld. Als onze nationale spaarpot, onze deviezenvoorraad werkelijk op zijn eind loopt, dan moeten we wel een stuk van onze invoer afkappen.
Als tengevolge van de overspanning, die de overbesteding veroorzaakt lonen en prijzen op hol slaan, dan gaat onze uitvoer er aan en zal een werkloosheid optreden van heel andere afmetingen en vooral van heel ander, namelijk duurzamer aard dan we
nu zien onstaan. Als de stagnerende productiviteitsontwikkeling bij het voortduren van de overspanning was omgeslagen in een teruglopen van de arbeidsproduktiviteit, dan zou de export en daarmee de werkgelegenheid zeer gevoelige klappen hebben opgelopen. En dan zouden we veel minder manoeuvreermogelijkheden hebben dan nu bij een programma van gerichte bestedingsbeperking en vooral dan we hadden kunnen hebben, indien nog eerder tot beperking ware overgegaan.
Ik moet en-passant ook nog even afrekenen met het wel gehoorde verwijt, dat de socialisten nu medewerken aan bezuiniging, wat zij Colijn en de zijnen destijds verweten hebben. Eigenlijk komt dat verwijt erop neer, dat water naar de zee dragen en water op het vuur gooien om dat te blussen precies hetzelfde is, omdat het alle twee iets met water te maken heeft.
De situatie van de dertiger jaren was in alle opzichten het tegendeel van de situatie, die wij in 1956 beleefden, toen tot bestedingsbeperking moest worden besloten. In de dertiger jaren een zware internationale depressie, in 1956 een overspannen hoogconjunctuur. Toen een half miljoen werklozen op een bevolking van 8 miljoen; in 1956 tenminste 100.000 arbeidskrachten

tekort. Toen dalende lonen en nog sneller dalende prijzen. In 1956 stijgende en daarenboven nog zwarte lonen. Toen overvloed van kapitaal en lage rente; in 1956 een steeds krapper kapitaalmarkt en een oplopende rentestand. Toen dus een deflatoire; in 1956 een duidelijk dreigende inflatoire ontwikkeling. Op een crisis van de dertiger jaren hebben de achtereenvolgende rechtse regeringen een averechts middel toegepast. In plaats van door op nieuwe expansie berekende middelen de conjunctuur aan te zwengelen - ik denk aan openbare werken, woningbouw, overheidsbestellingen enz. met geleend of desnoods gecreëerd geld, zoals in het Plan van de Arbeid voorgesteld - ging men de crisis te lijf met verdere inkrimping van bestedingen en bedrijvigheid. Wie dit meemaakte en het verschil tussen toen en nu niet begrijpt, moet het lagere schoolgeld terug gaan halen, dat zijn ouders toen van hun armoe nog moesten betalen en dat wij nu tenminste hebben afgeschaft!

Het is een bijzonder grote vooruitgang, partijgenoten, dat er eind 1956 in de SER en begin 1957 tussen regering en Kamers vrijwel algemeen overeenstemming bestond over de noodzaak van gericht en weloverwogen ingrijpen. Het was hier weer een overwinning van het beginsel der overheidsleiding in het economische en sociale leven. Beseft werd dit overigens nauwelijks, omdat - zoals Burger terecht op de laatste fakkeldragersdag opmerkte - zodra een van onze doeleinden bereikt is, het dan meteen een vanzelf sprekendheid is geworden. Wie zich realiseren wil, hoe diep het liberale denken in economische en zelfs in sociale aangelegenheden er tientallen van jaren in zat bij al wat leiding gaf in staat en maatschappij, die vindt reden genoeg om er zich over te verbazen, dat vrijwel met algemene instemming de overbesteding niet met de klassieke slagwoorden van het "laissez faire", maar met een gericht programma te lijf gegaan kon worden. De socialist, die tientallen van jaren ervoor pleitte de economische ontwikkelingen niet op haar beloop te laten, omdat zij vanzelf wel tot de beste aller werelden zouden leiden, noteert het winstpunt met enige grimmigheid. Grimmigheid, omdat het eerst weer mis moest gaan, omdat op zijn waarschuwingen ten aanzien van belastingpolitiek, loonpolitiek en investeringspolitiek in de dagen van de super-hoogconjunctuur zo weinig acht is geslagen. Nu moet wel worden toegegeven, dat als het allemaal goed gaat, afremmen bijzonder moeilijk en bijzonder impopulair is en dat niet zelden ook onze eigen mensen, werkzaam in bepaalde sectoren van het maatschappelijk leven weinig wisten van maat houden. Maar aan de andere kant mag gesteld worden, dat onze Kamerfractie meer dan eens een waarschuwend woord liet horen en dat ik zelf, dwars tegen de beschuldiging in, dat ik daardoor de arbeiders (let wel de arbeiders) een hoger loon onthield, niet heb opgehouden voor de risico's van loondifferentiatie tijdens de hoogconjunctuur te waarschuwen.

Vastgesteld moet worden, dat wij, en niet wij alleen, in Nederland vrij aardig wisten, hoe - ook tijdens de hoogconjunctuur - conjunctuurpolitiek gevoerd had moeten worden, doch dat er vanwege de gro-

te weerstanden, die daarbij moeten worden overwonnen, deze keer niet zo bar veel van terecht gekomen is. En wij nemen ons voor bij een volgende gelegenheid met nog meer kracht te pleiten voor tijdige beteugeling van onevenwichtigheden, al weten wij ook wel, dat het laatste wetenschappelijke woord op dit stuk nog niet gesproken is en dat men niet alles met een schaartje kan afknippen! Hoe dan ook, toen de overbesteding eenmaal een feit was en zich demonstreerde in overspanning op de arbeidsmarkt, in het wegvloeien van onze deviezen, in een constante druk tegen loon- en prijspeil, in een snel verkrappende kapitaalmarkt en in het achterblijven van de produktiviteitsstijging, toen kwam er een programma van bestedingsbeperkingen. Voorbereid door de SER, uitgewerkt, omgewerkt, en aangevuld door de regering, aanvaard door een grote meerderheid der beide Kamers. In alle ernst heeft mij een lid op een af- delingsvergadering gevraagd: is het nu waar, dat alleen de Partij van de Arbeid verantwoordelijk is voor de bestedingbeperking? De vraag lijkt onnozel, maar verliest dat karakter, wanneer men kennis neemt van sommige dag- en weekbladen en commentaren van radio- komieken en zo. Wij staan voor ons aandeel in deze bestedingsbeperking. Wij staan voor de beslissing om de overbesteding niet op haar beloop te laten en maar eens te zien, waar wij dan zouden zijn aangespoeld. Maar wij wensen wel, ten overstaan van het hele land nog eens duidelijk vast te stellen, dat wij geen grotere en geen andere verantwoordelijkheid dragen dan de andere regeringspartijen, zij het dan, dan onze partij tevoren wel en de andere niet hebben gewaarschuwd, dat het mis kon gaan.

Opvoering produktiviteit

Toen het aanvankelijke programma van bestedingsbeperkingen, nog gecompliceerd door noodzakelijk geworden maatregelen ten behoeve van de landbouw en de reeds lang voorgenomen huurverhoging van midden 1957, in gang was gezet, bleek bij de voorbereiding van de begroting voor 1958 dat nog verder zou moeten worden ingegrepen. Betalingsbalans noch overheidsbudget waren midden 1957 in evenwicht,

de deviezen bleven wegstromen, de investeringen bleven op een zeer hoog niveau, het verbruik was wel iets maar niet voldoende verminderd, van een ontspanning op de arbeidsmarkt was toen nog nauwelijks sprake, de arbeidsproduktiviteit stagneerde. Onze staatsmachine werkt traag.

Eerst in januari 1958 werden de nadere maatregelen door de Tweede Kamer aanvaard; de Eerste Kamer zal er haar beslissing nog over moeten nemen. Vergroting van de paraatheid van ons overheidsapparaat is wel zeer noodzakelijk.
De maatregelen, waarop ik doel, kwamen niet tot stand dan nadat onder leiding van de groep-Lucas aan gemeenten en provincies een belastingmeevaller van 20 miljoen was ontfutseld, die werd aangewend om de sigarettenprijs iets minder te laten stijgen en de vervroegde afschrijvingen op investeringen, niet zoals was voorgesteld, nog verder te temporiseren. De heer Lucas, zo zeide hij, wilde grote offers brengen om de werkgelegenheid veilig te stellen. Het had dan meer voor de hand gelegen de eventueel niet aan gemeenten en provincies toevallende belastingverhoging te bestemmen voor aanvullende werkgelegenheid.
Want, partijgenoten, de werkgelegenheid begint nu inderdaad zorgen
te baren. Ook als men er rekening mee houdt, dat in het cijfer van 104.000 werklozen per eind 1957 een heel stuk onvermijdelijke seizoenwerkloosheid zit, die ten dele door aanvullende werkgelegenheid, ten dele door werkloosheidsuitkering wordt opgevangen, ook als men
ervan uitgaat, dat er in de werkloosheid bij voorbeeld in de textiel- en confectieindustrie een stuk schrik-effect zit, dat zich zelf wel weer zal redresseren, dan nog blijft het feit bestaan, dat een veel groter aantal moeilijk-plaatsbare krachten dan voorheen thans weer als werkzoekende staat ingeschreven en dat - het meest
zorgwekkende - ook van de tienduizenden valide werklozen, met name in de zogenaamde ontwikkelingsgebieden, er 15 of 20.000 niet kunnen hopen op korte termijn elders werk te zullen vinden, als geen speciale maatregelen worden getroffen.
Toch is de tijd om het programma van bestedingsbeperking over de hele lijn één of meer slagen terug te draaien naar mijn overtuiging nog niet gekomen. Wel tekenen zich met name op onze betalingsbalans de eerste verschijnselen af, die wijzen op een zich herstellend evenwicht, wel schijnt er althans op de geldmarkt enige verruiming op te treden en is de schatkist voor het ogenblik uit de ergste moeilijkheden, maar één en zelfs twee zwaluwen maken nog geen zomer. Wordt de bestedingsbeperking te vroeg of te snel of te rigoureus teruggedraaid, dan zou alle moeite en pijn wel eens tevergeefs geweest kunnen zijn. En daarom zal voorlopig volstaan moeten worden met incidentele, dat wil zeggen met maatregelen, die zeer in het bijzonder gericht zijn op het verruimen van de werkgelegenheid in die bedrijfstakken en streken, waar de werkloosheidscijfers duiden op een arbeiders-overschot van min of meer duurzame aard. Te denken valt aan het alsnog weer plaatsen van overheidsopdrachten, aan het doen uitvoeren van normale openbare werken, aan maatregelen vooral ook ten behoeve van het bouwbedrijf en aan aanvullende werkobjecten daar, waar de normale werkgelegenheid onvoldoende blijft. In het bijzonder dient ook gelet te worden op de industrie-bevordering in de z.g. ontwikkelingsgebieden, waar de structuur-werkloosheid door de super-hoogconjunctuur niet verdwenen was, maar wel tijdelijk aan het oog onttrokken. Het meest ideale zou zijn, indien de thans vrij komende produktie-capaciteit benut kon worden voor vergroting van onze export. Dat vereist echter een omschakeling, die meestal niet op korte termijn tot stand komt. Zo mogelijk moet dit worden gestimuleerd. Er is al een duidelijke toeneming van onze uitvoer en dat is op. zich zelf een moedgevend verschijnsel.
De grote moeilijkheid bij het treffen van maatregelen tegen de werkloosheid is het vinden van middelen voor de financiering. Daar moet ik nog wel even bij stilstaan. In de huidige werkloosheid is maar nauwelijks enige invloed te onderkennen van de beperking der particuliere investeringen, Dat laat zich ook wel begrijpen. Immers de uitbreiding van ondernemingen, de vernieuwing van het machinepark en dergelijke dingen worden op langere termijn gepland en veelal gefinancierd uit de winsten der ondernemingen zelf.
De
huidige grotere werkloosheid is vooral toe te schrijven aan de verminderde bouwactiviteit door het wegvallen van opdrachten van de overheid, door het teruglopen van de woningbouw als gevolg van kapitaalschaarste, door de bestedingsbeperking in de consumptie-sector en door enkele factoren, die met de bestedingsbeperking niet te maken hebben, zoals bijvoorbeeld verscherpte buitenlandse CONcurrentie.
Nu reeds de maatregelen, die getroffen werden om de particuliere
investeringen af te remmen, ongedaan maken, zou dus een foutieve en vruchteloze maatregel zijn. Daardoor zouden bovendien de financiële mogelijkheden voor het rijk om iets tegen de werkloosheid te doen in de gebieden, waar dat zo noodzakelijk is, nog veel beperkter worden, dan zij toch al zijn.
Het is niet voldoende, om over de werkloosheid van vandaag een bezorgd gezicht te trekken, men moet ook de middelen beschikbaar willen stellen, om er wat tegen te doen. Prof. Romme verweet ons verleden zaterdag in de Volkskrant, dat men in "brede socialistische kringen, maar niet genoeg van belastingheffing kan krijgen". Nu zijn de socialisten net zo min engelen als de leden van de KVP. En zij betalen net zo min voor hun plezier hoge belastingen als wie ook. Maar ja..... als het erom gaat, duizenden werkloze arbeiders weer aan het werk te krijgen, dan zullen wij ons offer daarvoor blijmoedig brengen. En dan hopen wij, prof. Romme daarbij aan onze zijde te vinden om de onverzoenlijken in zijn fractie daarmee te verzoenen.
Eén kanttekening dient hierbij nog te worden gemaakt. Wij moeten beslist niet terug naar de overspanning op de arbeidsmarkt, die

er een jaar geleden nog was. Deze overspanning remde op verschillende manieren de toeneming van de produktiviteit. Eerstens doordat voor uitbreiding van bestaande en de aanpak van nieuwe industriële en andere projecten te moeilijk arbeidskrachten konden worden aangetrokken. In de tweede plaats, doordat sommige werknemers het
wel geloven, wanneer zij aan elke vinger van hun hand toch een andere baas kunnen krijgen, in de derde plaats omdat een zekere hamster van arbeidskrachten ontstaat (die zich thans wreekt) en in de vierde plaats omdat de overspannen arbeidsmarkt een bestendige druk tegen het loonpeil en zwarte lonen veroorzaakt. Aangezien vooral toenemende produktiviteit van de arbeid ons nationale inkomen moet doen toenemen en dus weer nieuwe mogelijkheden voor toekomstige vooruitgang kan openen, dient, zo enigszins mogelijk, het ontstaan van overspanning op de arbeidsmarkt te worden vermeden. Daarom moet ik erop wijzen, dat zelfs op het hoogtepunt van de overspanning toch altijd nog zo een 30, 40 à 50.000 werklozen stonden ingeschreven, al naar gelang van het seizoen. Maar afgezien van de moeilijk-plaatsbaren en de structuurwerklozen in de probleemgebieden, konden vrijwel allen, die bij een momentopname als werkloos moesten worden geteld, erop rekenen, dat zij zeer spoedig geplaatst konden worden. Daarenboven waren er dan minstens een 100.000 vacatures. En die bleven er. Wij moeten een situatie zien te benaderen - en ons daarbij realiseren - dat er geen economisch stelsel bestaat, dat het mogelijk zou maken deze dingen met een centimetertje af te meten, waarin er noch van overspanning, noch van werkloosheid van enige duur en omvang sprake zal zijn. Helemaal zullen we de conjunctuurbeweging wel niet kunnen platstrijken. We moeten een situatie zien te bereiken, waarin allen, die zich als werkloos ko-
men melden, op korte termijn - soms na zeker her- of omscholing - soms met verhuizing naar een ander deel van het land, kunnen worden geplaatst. Voor de moeilijk plaatsbaren zijn dan extra-maatregelen nodig, evenals voor de structuurwerklozen in de probleemgebieden.

Bij de bestedingsbeperking, als bij de economische en sociale politiek in het algemeen, gaat onze zorg in de eerste plaats naar de kleine man uit, werknemer of niet. Vandaar, dat wij erop hebben gestaan dat de beperkingen niet uitsluitend in de consumptieve sfeer, maar ook bij de investeringen, zowel van overheid als van het bedrijfsleven zouden worden aangebracht. Natuurlijk weten wij wel, dat van de investeringen de schoorsteen in de toekomst roken moet. En dat blijft een waarheid als een koe, ook al lopen de particuliere investeringen voor een groot deel via de grote inkomens en via reusachtige niet- uitgekeerde winsten van de bedrijven, die het vermogen van de eigenaren dezer bedrijven doen groeien. Dat wij het met alle begrip voor de noodzaak van grote investeringen met het oog op de toekomst, niettemin vertikken het levenspeil van de grote massa daaraan te offeren, is één van de dingen, die ons onderscheidt van de communisten. Wel te verstaan van de communisten achter het ijzeren gordijn. Hier praten ze daar anders over, maar hier zijn ze er dan ook alleen op uit chaos te verwekken om dan hun slag te slaan. Wij hebben hier niet alleen met een kwestie van sociale rechtvaardigheid te doen, ook met een kwestie van zelfbehoud van het Westen. Onze geestelijke weerbaarheid tegen de communistische infectie is ermee gemoeid.

Zouden wij gekund hebben, wij hadden de kleine man bij de bestedingsbeperking helemaal buiten schot gelaten. Immers, ondanks de stijging ook van zijn levenspeil sedert 1954, kan niemand beweren, dat hij en zijn gezin het vandaag breed hebben. Maar een enkele blik op de cijfers wijst uit, dat bij een noodzakelijke beperking van de consumptie de kleine man niet geheel buiten schot kan blijven. Er zijn daarvoor veel te veel kleine en veel te weinig grote mannen. Daarom ging het - als zo vaak - om het vinden van een rechtvaardig evenwicht in de offers - om het vinden ook van een evenwicht tussen huidige sociale belangen en toekomstige werkgelegenheidsbelangen.

Is dat evenwicht, naar onze maatstaven gemeten, gevonden? Ik geloof, dat er wel wat op aan te merken valt; onze fractie deed dat bij meer dan één gelegenheid. Toch, gegeven nu eenmaal de gemengde samenstelling van het kabinet, is een niet-onaanvaardbare benadering van dat evenwicht bereikt, vooral als het voorstel van de Stichting van de Arbeid tot het geven van een tijdelijke duurte-toeslag aan de gezinnen met kinderen in de lagere inkomensklassen zal zijn verwezenlijkt. Het voorstel hiertoe is door de regering aanvaard.

Natuurlijk vindt iedereen, die in een bepaalde sector van ons maatschappelijk leven verantwoordelijkheid draagt, dat op zijn sector niet of minder had moeten worden beknibbeld. Dat vinden de gemeenten en de provincies, dat vinden de mannen van de wetenschap en van het
onderwijs, dat vinden de mannen van de gezondheidszorg en van de sociale verzekering en gaat u zo maar door. Ieder van hen vraagt: staat of valt de rijksbegroting of de bestedingsbeperking nu met die ton of dat miljoen, dat wij minder krijger? Neen natuurlijk. Maar wel met al die tonnen en al die miljoenen tezamen. Ik zal de laatste zijn om te beweren, dat er toch niet in deze of gene klacht enige redelijkheid steekt. Wel meen ik, dat in de grote lijn gezien het meest essentiële zo goed mogelijk is ontzien en dat het nogal riskant is op onderdelen aan de opgelegde beperkingen te morrelen, tenzij dit ter opheffing van werkloosheid onvermijdelijk is. Verder moet wat het zwaarst is nu ook het zwaarst wegen. Alleen een in haar evenwicht gebrachte economie kan tot verdere expansie worden gebracht en zo nieuwe mogelijkheden scheppen voor verdere vooruitgang.

Op dit congres is duidelijk geschetst, hoe wij de taak van gemeenten en provincies bij het tot stand brengen van deze nieuwe vooruitgang zien. Ik zal daarvan daarom verder niet spreken. Maar het is duidelijk, dat de mogelijkheden ook in deze sector van ons openbare leven op beslissende wijze worden bepaald door wat de economie van ons land opbrengt. Ook al om die reden zal tijdens de verkiezingsstrijd die komen gaat over deze zaken niet gezwegen kunnen worden.

Vanouds ligt de gemeente-politiek ons socialisten nauw aan het hart.

De moderne gemeente-politiek is voor een groot stuk door ons gemaakt. Wij vierden er triomfen, toen onze invloed op de landspolitiek nog gering was. Om er een uit velen te noemen, de naam Wibaut is een begrip in Nederland. De verzorgende taak der gemeenten raakt vooral de belangen van de kleine man. Daarom moet het uiterste worden gedaan om ruimte, ook financieel voor de gemeentelijke taak te scheppen.

De gemeente is ook de bakermat en de leerstoel van onze democratie,

en al schept de moderne ontwikkeling vaak nieuwe behoeften en nieuwe noodzakelijkheden, dat moet zij blijven. En wij weten dus voor welke grote zaak wij straks de strijd aanbinden. Niet alleen provinciale en gemeentelijke voorzieningen en taken zijn echter sterk afhankelijk van het floreren van 's lands economie. Wij hebben verleerd te menen, dat men bijvoorbeeld sociale politiek zou kunnen bedrijven, uitsluitend door inkomensoverheveling van de rijken naar de armen. Toenemende sociale zekerheid is mede afhankelijk van toenemende economische bloei en stabiliteit. Op dit terrein hebban wij nog zo het één en ander in het vet. Bij de Kamer liggen thans de ontwerpen betreffende een Kinderbijslagverzekering voor het gehele volk, waarom al geruime tijd van vele kanten is gevraagd. Van vele kanten! Het is misschien wel pikant hier eens even te herinneren aan wat de V.V.D.'er de heer Zegering Hadders zei toen ik in de Tweede Kamer had meegedeeld, dat ik het kinderbijslagprobleem, waarover de S.E.R. nogal uiteenlopend had geadviseerd, dacht op te lossen door een volksverzekering. Hij zei: "Ik stem er overigens gaarne mee in, dat de minister dadelijk wil komen met een kinderbijslagregeling, de gehele bevolking omvattende, in plaats van eerst nog een afzonderlijke regeling te treffen voor de kleine zelfstandigen. Dit lijkt mij ook werkelijk onmogelijk". Verder is er dan de lang verbeide weduwen- en wezenverzekering, een regeling, waarin heel wat meer puzzles zitten, dan het zo: oppervlakkig lijkt, maar die niettemin thans goed opschiet en die ik binnen niet te lange tijd hoop te kunnen indienen. Vervolgens staan nog een herziening van de Invaliditeitswet en van de Ongevallenwet op het programma, waarbij wellicht een zekere unificatie van sommige sociale verzekeringen zou kunnen worden bereikt. Het is zonder meer duidelijk, dat een alsdan vrijwel volledig systeem van sociale zekerheid (wat heel iets anders is dan 100% sociale zekerheid van de wieg tot het graf, die overigens niet door socialisten is uitgevonden) zal zijn opgebouwd. Een systeem, dat echter slechts verantwoord is op de solide basis van een gezond en expanderend economisch leven.

Ik wil vooral niet de verdenking op mij laden, dat ik vanwege mijn functie alleen maar oog zou hebben voor de sociale zekerheid of voor de sociale politiek in het algemeen, met inbegrip dan van de zorg voor de volksgezondheid, hoe na die laatste vooral mij ook aan het hart ligt. De regering heeft, geloof ik, door een omvangrijke campagne tot vaccinatie tegen de kinderverlamming in de begroting op te nemen, bewezen, dat zij ook hier het essentiële heeft willen veilig stellen. De gezondheidszorg, zowel de curatieve als de preventieve, krijgt door de fabelachtige wetenschappelijke ontwikkeling enorme

mogelijkheden, maar zal ook sterk stijgende kosten met zich brengen. Temeer omdat in de vorm van radio-actieve besmetting ook grote en nieuwe gevaren ontstaan. Sociale zekerheid zónder een afdoende bescherming tegen deze gevaren, zou een farce worden.

Hier en bij het onderwijs, waaraan ook in de komende jaren heel wat gebeuren moet - kleinere klassen, langer leerplicht, meer mogelijkheden voor kinderen uit onbemiddelde gezinnen, om maar een paar voor de hand liggende zaken te noemen - geldt in sterke mate, dat de cost voor de baet uitgaat. Maar ook deze oude wijsheid ontslaat ons niet van de plicht te blijven beseffen, dat men een gulden eerst moet hebben om hem te kunnen uitgeven. Een keuze blijft dus vaak onvermijdelijk.

Hef overzicht van de grote taken, die nog voor ons liggen, is hiermee op geen stukken na volledig. Wij hebben onze doelstellingen op het terrein van de volkswoningbouw, van de volksontwikkeling, van de cultuurspreiding en van de ruimtelijke ordening. Dit land moet ondanks zijn groeiende bevolking bewoonbaar blijven en een bestaan opleveren voor ieder, die een redelijke economische prestatie levert. Bovendien moet ieder, die daartoe buiten zijn schuld niet in staat is, toch onder de sociale zekerheid vallen. Een enorme inspanning, een grote mate van maatschappelijke discipline en - vergeten wij het niet - een sterk gemeenschapsbesef van ons volk worden gevraagd.

Wij geloven, dat het democratisch socialisme daartoe als geen ander maatschappelijk ideaal ons volk zal kunnen inspireren.

Wat ons in deze tijd scheidt van de andere politieke groeperingen in onze Nederlandse samenleving is niet zo zeer, dat wij de sociale rechtvaardigheid in onze vaandel hebben geschreven. Dat staat in vele
vaandels. Wat ons van de anderen onderscheidt is, dat wij bereidt zijn een stuk gemeenschapsverantwoordelijkheid voor het wel en wezen van de enkeling in de maatschappelijke praktijk ook waar te maken. Met omdat wij de enkeling van zijn eigen bestaansverantwoordelijkheid willen ontheffen, maar omdat wij aanvaarden, dat de mogelijkheden voor de enkeling op dit stuk in onze moderne maatschappij beperkt zijn. Gemeenschapsverantwoordelijkheid voor het los van de enkeling waar maken, betekent ook aanvaarden, dat men voor een dubbeltje niet op de eerste rang zitten kan, dat men dus de offers vraagt en oplegt, die daartoe door de economisch sterken moeten worden gebracht en dat de overheid, voorzover dit nodig is, de mogelijkheid krijgt leiding te geven aan het economische en sociale gebeuren.
Als velen in de jaren na 1945 tot ons gekomen zijn, dan was dat omdat men gezien heeft, dat wij ernst gemaakt hebben met wat wij wilden, ook onder moeilijke en zelfs uiterst précaire omstandigheden. Als vele anderen, die als wij de sociale rechtvaardigheid betracht wensen te zien, zich tot dusver niet bij ons hebben aangesloten, dan was dat niet omdat men twijfelde aan onze wil en aan onze kracht om sociaal recht te doen door een billijker verdeling te bewerkstelligen, maar omdat men twijfelde aan ons vermogen om dit te bewerkstelligen zonder tekort te doen aan de persoonlijke vrijheid, de toeneming van het nationale inkomen en de vermijding van een sluipende inflatie. Ik vind, dat het democratisch-socialisme in Nederland in de eerste na-oorlogse jaren bewezen heeft, dat hef ook daartoe in staat is. Maar de twijfel is niettemin gebleven. Hij wordt gevoed door "Burgerrecht", het enfant terrible van de reactie dat zegt, wat velen denken, en door nog andere meer en minder obscure krantjes. In die kringen bestaat blijkbaar de mening, dat de herleving, van een stukje frisse, vrolijke klassenstrijd toch voordeliger is voor de belangen van hen, die deze krantjes in het leven houden, dan het redelijjk overleg, dat mede door ons toedoen daarvoor in het algemeen in de plaats is gekomen. En wie deze krantjes in het leven houden wordt duidelijk, als men de "collectieve advertenties" leest, die week in week uit in Burgerrecht verschijnen. Maar ook bona-fide politici zoeken nog vaak hun kracht in het uitsproken van twijfel aan
ons vermogen 's lands economie en financiën in het juiste spoor te houden.
Daarom biedt, bij alle zwarigheden, de huidige economische situatie ons toch een nieuwe kans. De kans te bewijzen, dat wij geen mooi- weer-politici zijn, de kans te bewijzen, dat wij ook bij tegenwind op de brug durven en kunnen staan, de kans te bewijzen, dat wij niet alleen welvaart kunnen verdelen, maar ook nieuwe welvaart scheppen. Laat de Partij die kans bij de verkiezingsactie grijpen.
Tot slot dit, partijgenoten, gisterenavond ontmoette ik de zoon van een van mijn oude vrienden uit de A.J.C.. Dat joch vertelde mij dat hij sinds enkele jaren burgemeester is van een Groningse gemeente. En opeens realiseerde ik mij, scherper dan mij dat eerder ooit bewust geweest is, dat ik al zo’n half mensenleven lang, 35 jaar ongeveer, lid ben van de socialistische beweging. Het begon kort na de eerste wereldoorlog in de A.J.C.. De A.J.C. die een persoonlijk beleefd socialisme stelde tegenover het geloof in de natuurwendige komst van de nieuwe maatschappij, een geloof dat door de niet gestuite wereldoorlog een onherstelbare knak had gekregen. Zou er wel ooit in de geschiedenis, partijgenoten, een periode geweest zijn, waarin het gezicht van de wereld in maar 35 jaren tijd zo radicaal is veranderd?
En onze beweging? Wie nog het voorrecht had om de zweep van Pieter
Jelles in het Amsterdamse Concertgebouw te horen knallen, wie mee heeft gedaan aar. het petitionnement tegen de Vlootwet en trap op, trap af sjouwde met steunlijsten voor de grote stakingen van textielarbeiders, metaalbewerkers en landarbeiders, wie de heftige debatten meemaakte over het deelnemen van onze kamerleden aan de opening van de Staten-Generaal en zich de hopeloze strijd herinnert van de in het isolement gedreven S.D.A.P., slechts gesteund door de C.D.U. en zo nu en dan door de V.D.B., tegen de crisis-politiek van Colijn, zij moet wel onder de in druk komen van de ontzaglijk veranderingen, die ook onze beweging heeft ondergaan. En toch, partijgenoten, toch betreft dat alles slechts de uiterlijke vormen en de theorie. Het levende hart van de socialistische beweging, dat klopt voor al wat verdrukt wordt en lijdt, dat hunkert naar een niet door
nood en angst en onrecht geknauwde mens in een waarachtige gemeenschap, dat rode hart is onveranderd gebleven. Het overleefde wereldoorlogen en bezetting, werkloosheidsrampen en nederlagen en het klopt van vreugde wanneer het zovele dromen van weleer, de internationale samenwerking in een Verenigd Europa, de bestaanszekerheid in een geleide loonpolitiek, in een agrarische politiek en in een
steeds volledliger stelsel van sociale verzekering, de rechtsgelijkheid van de vrouw, de verheffing van de arbeid en van de arbeiders en nog zoveel meer. Wanneer hij die werkelijkheid ziet worden, vorm ziet krijgen in de handen van Drees en Lieftinck en Mansholt en Joekes en Donker en Kupers en Oosterhuis en vele anderen, die met hen streden en zwoegden, zo’n beweging, partijgenoten, en het is geen zelfverheffing die mij dit woord ingeeft, maar aanhankelijkheid en trots, zo’n beweging is er naast de onze niet in Nederland. Zo’n beweging verdient onze trouw, onze offers, onze werkkracht. Bij de komende verkiezingsstrijd gaan wij bewijzen dat wij die beweging waardig zijn.